

BİR VAROLUŞ MÜCADELESİ OLARAK 'ATEŞTEN GÖMLEK' ROMANINA SÖYLEM ANALİZİ İLE YAKLAŞIM

The Existential Struggle in "The Shirt of Flame": A Discursive Analysis Approach

Emre TÜRKMEN*

Gazi Türkiyat, Güz 2017/21: 181-195

Öz: Bu çalışmada toplumsal tarihle iç içe olan ve tarihi farklı bir kaynaktan okuma imkânı veren *Ateşten Gömlek* romanı incelenmiştir. Tarihsel ve ideolojik arka plana sahip olan ve romanın adında da somutlaştığı gibi ideolojik göstergelerle yüklü bu eseri çözümlerken söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Böylece romanda anlatılan kişiler, onların hikâye ve mücadeleleri üzerinden toplumun varoluş mücadelesinin nasıl anlatıldığı ortaya konmuştur. Analiz sonucunda roman kahramanlarının savaş öncesi ve sonrasındaki hayatları ile imparatorluktan ulus devlete geçiş süreci arasında bir özdeşlik kurulduğu tespit edilmiştir. Eski hayat ve yeni hayat olarak tanımlanabilecek bu özdeşlikle uğruna mücadele ve can verilen, kapısı aralanan ulus inşası saklıdır. Varoluş mücadelesinin adının *Ateşten Gömlek* başlığıyla işaretlenerek mücadeleyi veren kişilerin idealize edilişi, bu mücadelenin karşısında olan kişilerin ötekileştirilişi, yeni ve eski hayat arasındaki karşıtlığın kişi ve eylemler üzerinden nasıl somutlaştırıldığı açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ateşten Gömlek, Söylem Analizi, Varoluş Mücadelesi*

Abstract: This study examines the social-historical novel titled "The Shirt of Flame", which allows the reader interpret history from an unorthodox source of history. The backstage of the novel is woven with history and ideology that can be inferred from the title of the novel, and the novel itself is loaded with metaphors and symbols. Therefore, this study follows the discursive analysis as its approach. The characters of the novel, and their stories and life struggles reflect the survival-existential struggle of the society. The discursive analysis reveals that the author, Halide Edib, intended to associate the pre-war and post-war personal life stories of the characters with the transition from the Empire to the nation-state of Turkey. This association symbolizes the birth fangs of nation-building during which people sacrificed their lives for, thus, the metaphor revolves around "the new life" and "the old life". With labeling the novel as "The Shirt of Flame", Halide Edib idealized the characters who supported the national cause while marginalizing those against it. This study aims to demonstrate how the narrative of the novel embodied the contrast between the "new" and "old" life through the characters and their actions.

Keywords: *The Shirt of Flame, Discursive Analysis, The Existential Struggle*

GİRİŞ

Ateşten Gömlek, 1922'de *İkdam* gazetesinde tefrika edilmiş, 1923'te kitap olarak yayımlanmıştır¹. Türk milletinin tarihte vermiş olduğu toplumsal ve siyasi alanda yeniden var olma savaşını konu edinen roman, Halide Edib Adıvar tarafından kaleme

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Trabzon/TÜRKİYE. emreturkmen@ktu.edu.tr Gönderim Tarihi: 02.03.2017. Kabul Tarihi: 18.09.2017.

¹ Çalışmada romandan yapılacak tüm alıntılar [AG] şeklinde kısaltılacaktır. Şu baskıdandır: Halide Edib Adıvar (2012). *Ateşten Gömlek* (23. Basım). İstanbul: Can Yayınları.

alınmıştır. Eserde önce İzmir, ardından İstanbul'un işgali üzerine gelişen Anadolu hareketi Peyami, Ayşe ve İhsan üçgeninde aktarılır. Olaylar, savaş sırasında yaralanarak hastaneye kaldırılan ve başındaki kurşunun çıkarılacağı ameliyatı beklerken anıları gözlerinde canlanan dış işleri memuru Peyami'nin bakış açısından aktarılır. Bu bakımdan bir anı romanıdır (Atalay 1991: 158).

Bu çalışma Kurtuluş Savaşı'nı varoluş mücadelesi temelinde ele alan *Ateşten Gömlek*'in ideolojik göstergelere sahip olduğu iddiasındadır. Eserde imparatorluktan ulus devlete geçiş süreci "eski hayat" – "yeni hayat" karşıtlığı çerçevesinde ikna edici kalıplarla sunulmaktadır. Kişilerin hangi niteliklerle idealize edildiği, ulus inşası ve modernleşmeye kimlerin hangi söylemlerle öncü olduğu ve girilen mücadelenin nasıl meşrulaştırıldığı, meşrulaştırmalara kaynaklık eden söylemlerin temellendirildiği açıklayıcı repertuarların neler olduğunu incelemek çalışmanın ana hedefleri arasındadır. Bu doğrultuda romanın tarihsel bağlamına mücadelenin tarafları Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu temelinde kısaca değinilerek incelenen döneme ilişkin bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. Nitekim Teun A. van Dijk, söylem analizinde metnin üretildiği bağlamın anlaşılabilmesi için dönemin mevcut bilgi ve ideolojilerinin dikkate alınması gerektiğine vurgu yapar (2009'dan aktaran Şah 2012: 210). Bu çerçevede *Ateşten Gömlek*'te Anadolu temelli Millî Mücadele sürecine nasıl gelindiği, Avrupa'nın dönemin egemen gücü hâline nasıl dönüştüğü ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne değinilerek bu özelliklerin romanda nasıl karşılık bulduğu söylem analizi yöntemiyle ortaya konacaktır.

1. ATEŞTEN GÖMLEK BAĞLAMINDA AVRUPA VE OSMANLI İMPARATORLUĞU

Orta Çağ'ın kapanmasının ardından Rönesans ve Reform ile düşüncede büyük değişikliklere neden olarak aydınlanma devri adını alan akla ve tecrübeye dayalı yeni bir model ve sistem ortaya çıktı (Eroğlu 1990: 30). 1789 Fransız İhtilali ile pek çok uygulamanın sonucu olarak devlet hukukileşti, hâkimiyetin kaynağı sosyalleşti, toplum (halk) milletleşti, toprak (coğrafya) vatanlaştı. Akli ve maddeyi, gayenin hizmetine koymak isteyen hareket milliyetçilik adını aldı. Milliyetçilik düşüncesini farkı kılan şey Eski Çağ ve Rönesans savaşçılarının aksine daha çok toprak egemenliği değil tikel bir toprak parçası üzerinde yaşayan özgül bir grubun egemenliğiydi (Eagleton 2011: 74). Avrupa'nın bu dönüşümü karşısında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki mevcut sistem Avrupa'da beliren liberal-kapitalist sistemin tam karşıtıydı:

Çağdaşlaşmaya yüklediğimiz anlam çerçevesinde Osmanlılara baktığımızda görünen manzara şudur: Her şeyden evvel Osmanlı, ziraat ve hayvancılığa dayalı bir ekonominin ve cemaat ruhunun hâkim olduğu Ortaçağ imparatorluğudur. Çağın göre kendi ilmi ve teknolojiyle coğrafyasına, kültürüne, moral dünyasına hâkimdir ve diğer medeniyetlerle temasını sürdürmüştür. Yarattığı model veya sistem kendine has yani orijinaldir. Bu sistemiyle XIV-XV. ve XVI. yüzyıllarda, hem toplumların istediği ve ihtiyacı olan

güveni, emniyeti, huzuru hem de yiyeceğini-içeceğini, giyim-kuşamını temin edecek imkânları sağlamıştır. Buna karşılık, başta tımar sistemi olmak üzere Osmanlı modeli, fertlerde hiçbir zaman zengin olma hayal ve ümidini uyandırmamış; dolayısıyla ferdî zenginliğe müsaade etmemiştir. Nitekim "azıcık aşım, ağrımaz başım", "işten artmaz, dışten artar", "bu günümüze de şükür", "bir lokma, bir hırka" gibi halk deyişleri bu anlayışın ürünüdür. Bu ifadeler sistemin özünü yansıtmaktadır. Bu durum ise, Avrupa'daki liberal-kapitalist sistemin tam karşıtı bir anlayıştır (Kodaman 2005: 150).

Dönemin mevcut modelleri, Fransız İhtilali'yle uygulama alanı bulan, XIX. yüzyılda bütün dünyayı etkileyerek yeni bir dünya düzeni vaat eden, akli esas alan, *Liberal model*; 1917 Rus İhtilali ile uygulamaya konulan, liberal kapitalizme alternatif olduğu düşünülen, yeni bir dünya düzeni vaat eden *Komünist model* ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle geçerliliğini kaybetmiş *Osmanlı modelleridir*.² Mevcut sistemler analiz edilerek seçici bir yaklaşımla her birinden faydalı ve uygun yönler alınıp farklı bir senteze ulaşarak kendi sistemini kurmak "yeni hayatın" dolayısıyla yeni devletin temel prensibiydi. Kurtuluş stratejisinin bir parçası olan vatan ise uğrunda en şiddetli mücadeleler verilen maddi değerinin üstünde manevi bir değer yüklenerek kutsallaştırılan kavram olacaktı.

İzmir ve ardından İstanbul'un işgali üzerine gelişen Anadolu hareketini anlatan Ateşten Gömlek, toplumsal tarihle iç içe bir özellik taşımaktadır. Yazarın bizzat katıldığı ve bir konuşma yaptığı Sultanahmet Mitingi'nin de eserde yer alması bu durumu destekler mahiyettedir. Çalışmada yazınsal bir tür olarak romanın toplumların siyasal, kültürel ve ideolojik portresini en canlı kesitiyle yansıtan bir ayna olduğu (Tekin 2006: 7) düşüncesinden hareketle yukarıda sözü edilen ideolojik felsefenin izlerini Ateşten Gömlek adlı romanda söylem analizi yoluyla tespit edilebileceği varsayılmaktadır.

2. YÖNTEM ÜZERİNE

Bu çalışmada söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Söylem analizi sadece bir yöntem olmayıp sosyal alana ilişkin birçok teorik varsayımı öneren bütünlüklü bir bakış açısıdır. Elçin Elçi (2012: 125), söylem analizinin *açıklayıcı repertuvarlar*, *özne pozisyonları* ve *ideolojik ikilemler* olmak üzere üç analitik ilgi odağı olduğunu belirtir. Açıklayıcı repertuvar, "insanların açıklamalarını inşa edebilecekleri kültürel olarak ulaşılabilir dilsel araç stokuna dayanır" (Burr 2012: 201). Açıklayıcı repertuvarla genellikle benzetmeler ya da canlı imajlar etrafında toplanan konuşma figürleri, açıklamaları, ayırt edilebilir terim kümeleri kast edilmektedir (Potter ve Wetherell 1995'den aktaran Burr 2012: 60). Özne pozisyonları, "kimliğine ve yaşantısına bir temel sağlamak üzere kişi tarafından belirli bir söylem içinde zaptedilebilen ya da kaplanabilen konuma işaret eder" (Burr

²http://bayramkodaman.com/index.php?option=com_content&view=article&id=87:mustafa-kemal-ve-devletin-kurululu&catid=34:mak&Itemid=59b(erişim 27.06.2016).

2012: 204). Özne pozisyonları tespit edilirken belirli açıklayıcı repertuvarlardan yararlanılmaktadır (Edley'den 2001'den aktaran Elçi 2012: 125). İdeolojik ikilem, "bir nesneyi sağduyunun kararsız, çelişkili ve ikili yapısı itibariyle inşa eden konuşma yollarının tespiti"dir (Billig ve ark. 1988'dan aktaran Elçi 2012: 125). Diğer bir ifadeyle bir duruma ya da nesneye dair konuşmalarda farklı ve birbirine zıt gibi görülen açıklayıcı repertuvarların inşa edilmesiyle ideolojik ikilem ortaya çıkmaktadır (2012: 125).

Ateşten Gömlek'te uygulanacak yöntemin basamakları; "eski hayat" ve "yeni hayat" karşıtlığı içinde sunulan ideolojik ikilemi ortaya koymak ve hangi açıklayıcı repertuvarlara başvurularak öznelere ne şekilde konumlandırıldığını açıklamak olacaktır. Bu noktada dil, ideolojinin maddi bir biçimi olup ideoloji tarafından kuşatıldığı görüşünden hareketle eserin dili kanıt gösterme işlevinde ele alınacaktır (Fairclough 2003'den aktaran Özer 2011: 17). Diğer bir ifadeyle, eserde yer alan kişilerin nasıl adlandırıldığı, hangi eylem, söz ya da kararlar neticesinde ne şekilde değerlendirildiğini incelemek için söylemin inşasında etkili olan şahıs zamirlerine, sözcük seçimlerine, etken-edilgen cümle yapılarına ve özne tasvirlerine dikkat edilecektir. Öyle ki dilin kullanımı ve söylemin üretiminde başvuru yapıları, üretilen söylemin ideolojik olup olmadığı noktasında yahut buz dağının görünmeyen kısmına dair değerlendirme yapılmasında etkin rol oynamaktadır (Van Dijk 2006: 121-122-125). Söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasını sağlayan ideolojinin yarattığı etki (Sancar 2014: 132) olduğu düşünüldüğünde, üretilen söylemlerin analiziyle dönemin ideolojisi açıklanacaktır.

3. İNCELEME

3.1. Metin Başlığı: Ateşten Gömlek

Başlıklar metinde yer alan söylemin ne hakkında olduğunu ortaya koyar. Söylemin taşıdığı en önemli alanı somutlaştırarak kolayca hatırlanmasını sağlar (van Dijk 2001'den aktaran Aygül 2012: 200). Bunun yanı sıra başlık, okuru yönlendirici nitelikte olup metnin nasıl okunması gerektiği konusunda bilgi verir, zihni şekillendirir. Eserde *Ateşten Gömlek* adlandırılmasına ilk kez İhsan'ın sırtında tasvir edilirken yer verilir:

Kendi kendime, "İşte," diyorum, "şu dik erkânı harp yakasının altında kızıl bir gömlek, ateşin bir gömlek var". Bu zavallının teninden içine bu ateşin nasıl geçtiğini kendi gömleğim gibi biliyordum. Bu kızıl gömleği Ayşe'nin gözleri tutuşturdu. Bu garip gömleği İhsan'dan başka acaba kaç kişi taşıyacak? İhsan'ın içindeki fırtınanın, ihtilâlin soğumasına imkân vermeyen, insanı; keselerli (uyuşuklukları) ve taabı (yorgunluğu) ateş sahninde yakan "Gömlek!" (AG: 70-71).

İhsan'ın üzerindeki gömleğin ateşini Ayşe'nin tutuşturduğu vurgulanmaktadır. Burada ateşten gömlek ile kurtuluş mücadelesi, İhsan ile bu mücadelenin bir neferi işaretlenmektedir. İhsan'ın Ayşe'nin aşkıyla üzerine geçirdiği ateşten gömlekle benzer

şekilde millet de vatan aşkıyla onları yakan ama uzaklaşmadıkları bu ateşten gömleğin içinde kalmaktadır.

Serpil Sancar (2014: 99), yan anlamın, ideolojik anlamlamanın temel çözümleme araçlarından biri olduğundan söz etmektedir. Bu noktada başlığın taşıdığı ideolojik gösterge *kurtuluş mücadelesi* ile *milliyetçiliktir*. Ateşten Gömlek başlığının bir tablosunu çizmek mümkündür:

Tablo 1. Metin Başlığı

Gösteren Ses imgesi	Gösterilen Yazılı materyal	
Ateşten Gömlek		
Gösteren <i>Ateşten Gömlek</i>	Gösterilen <i>Kurtuluş Mücadelesi</i> <i>Milliyetçilik</i>	Dil İdeoloji

3.2. Yeni Hayat-Eski Hayat

Tablo 2. Yeni Hayat-Eski Hayat

	AÇIKLAYICI REPERTUVARLAR	
	<i>Yeni Hayat</i>	<i>Eski Hayat</i>
KAPSAM	Uğruna mücadele edilmesi, can verilmesi	Yeni hayatın neden gerekli olduğunu göz önüne serilmesi
ÖZNE POZİSYONLARI	<ul style="list-style-type: none"> • Peyami³ • Ayşe⁴ • İhsan⁵ • Cemal⁶ • Kezban • Anadolu Ordusu 	<ul style="list-style-type: none"> • Peyami'nin annesi • Salime Hanım • Gayrimüslimler • İngilizler • Yunanlılar • Ermeniler • İstanbul Hükûmeti • Halife Kuvvetleri

³ Romanda anlatılan olayları, başındaki kurşunun çıkarılacağı ameliyatı beklerken anıları gözlerinde canlanan dışişleri memuru Peyami'nin hatıra defterine yazdıklarından öğrenmekteyiz: "Yazdığım hikâye benden ziyade sevdiğim insanların hayatına aittir. Fakat ben de onların arasında yaşıyorum ve kendi hayatım onların hikâyesi ile başlıyor." (AG: 19). Peyami, Ayşe'ye olan aşkıdan kendini Millî Mücadele'nin içinde bulur, Anadolu'yu tanıdıkça eski hayatından uzaklaşır: "Artık Ateşten Gömlek arkamda, ateşten kamçı Ayşe'nin elinde onun götürdüğü yola gidiyordum." (AG: 90).

⁴ Ayşe, Cemal'in kız kardeşidir. İzmir'in işgali sırasında eşi Mukbil Bey ve oğlu Hasan Yunanlılar tarafından öldürülür. Bunun üzerine İstanbul'a gelir.

⁵ İhsan, Cemal ve Peyami'nin arkadaşıdır. O da Cemal gibi subaydır.

⁶ Cemal, Peyami'nin annesinin amcasının oğludur. Ayşe'nin ağabeyidir. Subaydır.

EYLEMLER	<ul style="list-style-type: none"> Anadolu'yu kurtarmak Köhne ve karanlık şeyleri halkı sefil ve esir eden şeyleri temizlemek, yıkmak 	<ul style="list-style-type: none"> Öldürmek İngilizlerle iş birliği yapmak
İCRACILAR	<ul style="list-style-type: none"> Ateşten Gömlek taşıyan neferler İzmir askerleri Milletin asi çocukları Zalimlere haykıran mazlumlar Anadolu'daki Paşa 	<ul style="list-style-type: none"> Yunanlılar Ermeniler İngilizlerin Halifesi (Padişah) İngilizler
İKİLİ KARŞITLIKLAR	<ul style="list-style-type: none"> Anadolu Ordusu / İhtilal Ordusu Millî Mücadele Mazlum Müslüman Ankara / Anadolu'nun kâbesi Milletin asi çocukları 	<ul style="list-style-type: none"> Halife Kuvvetleri Kan Sergüzeşti Zalim Hristiyan İstanbul İngilizlerin Halifesi
İDEOLOJİ:[MİLLİYETÇİLİK]	<ul style="list-style-type: none"> Millî Mücadele'ye Taraf olma Ulus devlet: <i>Yeni Türkiye</i> 	<ul style="list-style-type: none"> Millî Mücadele'ye Taraf Olmama İmparatorluk: <i>Osmanlı İmparatorluğu</i>
KİMLİK	Öne çıkarılan kimlik Türk kimliğidir.	
NİYET	Türk milliyetçiliğiyle oluşturulan bütünün kalıcı olmasını sağlamak, varoluş mücadelesini gözler önüne sermek.	

3. 2. 1. Yeni Hayat

Ateşten Gömlek romanında Peyami üzerinden üretilen “yeni hayat” kavramı vardır. Bizim gördüğümüz yeni hayat ile uğruna mücadele edilen, can verilen ve idealize edilen hayat kastedilmektedir. Yeni hayat ilk olarak romanın anlatıcısı Peyami üzerinden *eski ve manasız hayat* ile mukayese edilerek inşa edilir: “*Yalnız hatırladığım şey Cemal'i sevmiş olmamdır. Ve zannediyorum ki nim uyku, nim rüya gibi gelen eski manasız hayatıma evvela beni, o veda ettirdi*”. (AG: 24). Cemal ile eski hayatına veda ettiğini düşünen Peyami, Cemal'den önceki kendi ifadesiyle *silik* ve *cansız* hayat hikâyesini anlatılacak derecede önemli görmemektedir.

Sultanahmet Mitingi yeni hayatın dolayısıyla onun meşru adı *Türkiye'nin* âdeta manifestosudur. Türkiye adına ilk kez Sultanahmet Mitingi'nin yer aldığı bölümde rastlanır. Bu yönüyle Sultanahmet Mitingi yeni hayatın önemli bir parçası olmaktadır: “*Yeni Türkiye'yi doğuran esrarlı ve ilahi ruh mu bu merasimi bu millete öğretti? Yoksa*

İzmir'in zümrüt yamaçları, altın meyveleri, bal akan bağları üzerinden geçen kan ve ıstırap kasırgası mı burada tekerrür ediyor?" (AG: 50-51).

İstanbul'un işgali üzerine 23 Mayıs 1919'da tertiplenen mitingde konuşmacıların biri de Ateşten Gömlek'in yazarı Halide Edib idi:

Bir gün gelecektir ki, daha büyük bir mahkeme, milletleri tabii haklarından mahrum bırakanları mahkûm edecektir. O mahkeme bugün bizim aleyhimize olan devletlerin fertlerinden teşekkül edecektir. Çünkü, her ferdin içinde ezeli bir hak duygusu vardır ve milletleri meydana getiren de fertlerdir...

Hükûmetler düşmanımız, milletler dostumuz ve kalbimizdeki haklı isyan kuvvetimizdir. Bütün milletlerin haklarını kazanacağı gün, çok uzak değildir. O gün geldiği zaman, bayraklarımızı almız, bu maksat için canlarını veren kardeşlerimizi ziyaret ediniz. Şimdi yemin edin ve benimle beraber tekrarlayın:

Yüreğimizdeki mukaddes heyecan, milletlerin hakları ilan edilinceye kadar devam edecektir (Çalışlar 2010: 173).

Konuşma metninde geçen "Hükûmetler düşmanımız, milletler dostumuz ve kalbimizdeki haklı isyan kuvvetimizdir." söyleminin izlerini Ateşten Gömlek'te görmek mümkündür. Aynı söylem Sultanahmet Mitingi'nin okura aktarıldığı bölümde Peyami aracılığıyla yeniden üretilmektedir: "Milletler dostumuz, hükûmetler düşmanımız' olmuştu." (AG: 52). Dolayısıyla Halide Edib'in Sultanahmet Mitingi'ni bir seyirci gözüyle çok canlı, gerçeğe uygun, heyecanlı bir biçimde anlattığı söylenebilir (Atalay 1991: 162).

Sultanahmet Mitingi'nin eyleme dahil olan bireylerin birbirinden farklı statülere sahip olmalarına karşın hamal, aydın, işçi, kadın toplumun her katmanını kapsayacak biçimde kitleler hâlinde icra edildiği görülmektedir Türkiye'yi meydana getiren asıl unsurların eylemi olan Sultanahmet Mitingi, yeni rejimin habercisidir:

İstanbul'un somurtkan, sessiz görünmez ihtiyarları. Arkalarında hangi zamana ait olduğu bilinmeyen garip setreler, redingotlar içinden hafif, buruşuk boyunları yükseliyor, gözlükleri altından yaşlar beyaz sakallarına alenen akarak ağıyorlar. İpekli bol çarşafı içinde buruşuk yanaklarına yaşlar akarak nineler geliyor. Sarı kırmızılı basma entarisinin yeni çarşafından fırlamış, yemenilerin oyalı görünen küme küme gözleri, gözleri kırmızı, yüzleri Fransız İhtilali'nde Versailles'a hücum eden kadınlar alayının tablosu gibi o kadar çok kadın var ki... Hiçbiri ne önünü ne arkasını görüyordu. Hamal ile genç münevverin, Karagömrüklü işçi, İstanbullu kadımla yüksek ökçeli süs kadının, omuz omuza yüz yüze geldiği gündü. (AG: 48)

Hepsi itina ile giyinmiş, tıraş olmuş, hepsi dinî bir âyine gider gibi sessiz ve başları önünde idi. Derin bir tek bir sadası bütün insan denizinin sathını titretti. (AG: 49)

Yeni hayat kişiler açısından ele alındığında değinilecek önemli aktörlerden biri Ayşe'dir. Ayşe, uğruna mücadele edilen, can verilen ve idealize edilen yeni hayatın sembol kişisidir. İzmir'in işgali sonucunda eşi ve çocuğunu kaybeder. İstanbul'a gelmesiyle İhsan ve Peyami'nin sırtındaki ateşten gömleği tutuştur. Diğer bir ifadeyle

varoluş mücadelesinin fitilini ateşler. Berhan Uygun Aytemiz, Ayşe' ye ilişkin şu sözlere yer verir:

Ayşe, Peyami'nin uğrunda Anadolu'ya geçtiği, kendisi için değişmek istediği kadın kahramandır. Cemal'in hemen boyun eğdiği, iradesini teslim ettiği kız kardeşidir. İhsan'ın uğruna ölümü göze aldığı, tek bir sözüyle, hizmet ettiği milli davadan bile vazgeçebileceği yaratıktır. Anadolu'nun bağımsızlığı için çarpışan askerlerin anası, bacısı, hemşiresidir (2001: 33).

İzmir'in işgali ardından Ayşe'nin İstanbul'a gelişi Peyami tarafından "İzmir geliyor" (AG: 45) şeklinde yorumlanır. Aytemiz'e göre bu ifade "milliyetçi eril söylem üretilerek kadını kurtarılacak vatanla edilgin, erkeği ise kurtaracak milletle etkin unsur olarak özdeşleştirilmesidir" (2001: 35). Ayşe'nin kurtarılması gereken İzmir ile edilgin gösterilmesine karşın "cephede hemşirelik yapan Türk kadın tipi"ne örnek teşkil etmektedir (Altınkaynak 2004: 49). Bu noktada Ayşe kurtarılmayı bekleyen edilgin rolle sınırlı kalmaz: "Pembe yemenili dilber köylü; beyaz gömlekli hemşire aramızdan giderse, hakikaten yalnızım, demirin, ateşin adamı olup kalacağız, dedi." (AG: 109). Anadolu ile özdeşleştirilen romanın bir diğer kadın karakteri Kezban'dır. Ayşe ile ortak yönleri, yakınlarını Batı kökenli kuvvetler tarafından yapılan işgallerle kaybetmeleri ve İhsan'a olan ilgileridir. Her ikisi de mücadele vermek için azimlidir ve Anadolu ile özdeşleştirilmektedir: "İlk defa olarak Ayşe ile onun yüzündeki müşabeheti (benzerliği) gördüm, aynı yeşil gözler ve kat'i çene... Bu, Anadolu'nun gözleridir" (AG: 135).

Ateşten Gömlek'te yer yer Mustafa Kemal Atatürk'e gönderimler vardır. Ayşe'nin Peyami'ye yazdığı mektupta yer alan *Anadolu'daki Paşa* ifadesiyle kurtarıcı olarak işaretlenir: "O gece Zeyneb'le sabaha kadar oturduk. Bi-çare kadın hep Anadolu'daki Paşa'nın gelip İstanbul'u kurtaracağını söylüyordu. Kim bilir belki..." (AG: 82). Yine *Sakarya Günleri* adlı onuncu bölümde Zihni Efendi⁷ ile Peyami arasında geçen diyaloglarda Paşa'nın liderliği, feraseti ve azminden bahsedilir:

-Önüde küçük bir masa durur. Üstünde harita yayılıdır. Başı daima onun üstündedir, elinde bir altın kalem, hep ölçer, çizer ve başını geriye çeker, gözlerini kısar bakar.

-Sana ne dedi?

-İlk götürdüğüm gün, beni ilk gördüğü için mi bilmem, yüzüme sert sert baktı. "Ne haberi iyi mi, fena mı?" dedi. Şaşırdım: "...'inci grubun raporu," dedim. "Anlatma, iyi mi, fena mı söyle," dedi. "İyi efendim," dedim. "Getiriniz!" dedi. Kaşları çatık okudu, hayli sert, "İyi değil, anlamamışsınız," dedi. İkinci gittiğim zaman yüzümü tanıdı, yine: "İyi mi, fena mı?" "Pek iyi değil Efendim," dedim. "Veriniz," dedi. Dikkatle okudu, bu defa hakiki bir tekdür sesiyle, "Bu iyidir Efendi," dedi. "Okuduğunuzu anlamıyorsunuz." Sonra müthiş bir vuzuhla, birkaç cümle neden iyi olduğunu anlattı. O akşam başka bir kâğıt daha götürdüm. Girdiğim zaman titriyordum.

-Yine sordu mu?

⁷ Mustafa Kemal'e ilişkin izlenimler Zihni Efendi adında bir teğmen ile aktarılmaktadır.

-Aynı şeyi, "Evvelâ fena gibi, sonra iyileşiyor," dedim, aldı okudu, sonra yanında gözleri harita üzerinde çalışan İsmet Paşa ile konuştu, konuştu.

Gözü bir aralık bana ilişince kaşları çatıldı ve getirdiğim kâğıdı imzaladı. Muhakkak beni çok takdir edecek sandım, fakat birdenbire ta gözlerimin içine doğru tatlı bir tebessüm etti, "Al, çocuğum," dedi, ben galiba en iyi haberi en son götürmüş olacağım. Onun alelâde raporlardan bizim hatırıma gelmeyen bir şeyler çıkarışı var ki...(AG: 186-187).

Ayşe'nin İngiliz gazeteci Mister Cook'a verdiği "İngilizler aflatı talep edenlere versinler Mösyö, affı zalimler değil, mazlumlar verir"(AG: 60) cevabı Atalay (1991: 164) tarafından Mustafa Kemal'in de sesi olarak değerlendirilir. Çünkü Mustafa Kemal'e göre "Adalet dilenmekle ve başkalarını kendine acındırmakla ulus işleri, devlet işleri görülmez, ulusun ve devletin onuru ve bağımsızlığı güven altına alınmaz. Adalet dilenmek ve acındırmak gibi bir ilke yoktur. Türk ulusu Türkiye'nin yarınki çocukları, bunu bir an uslarından çıkarmamalıdır" (Söylev'den aktaran 1991: 164).

Anadolu ordusu, yeni hayatın etkin unsurlarındandır. Gücünü halktan alan bir ihtilal ordusu şeklinde nitelendirilir: "Hakikat, kozadan çıkan kurdun kelebek olduğunu görür gibi ihtilâl ordusunun daha çalâk ve halkçı eski Türk Ordusu'nun simasıyla ihtilâl sahnesine geldiğini görüyorum." (AG: 136). Anadolu ordusu ve onu meydana getiren Anadolu halkı meşe odunu metaforu üzerinden tanımlanarak yüceltilir. Meşe dayanıklı, sıkı dokulu, uzun ömürlü ve oldukça sert ağaçlardandır. Anadolu ordusu sertliği, dayanıklılığı ve eğilmez özellikleri yönünden meşe odununa benzetilir: "Bilir misin Peyami, İstanbul'da Anadolulu hizmetçilere, bilhassa askerlere hiddet edince "meşe odunu" dersiniz. Bu istifha için söylenen lakırdının onların rasanetini yalnız vücutlarının değil, ruhlarının ve sinirlerinin rasanetini en iyi ifade ettiğini sıtma arasında hastabakıcılık hayatımı yaşayan muhayyilem buldu. Bana Anadolu ordusu muazzam ve muzlim, eğilmez bir meşe ormanı gibi geliyor" (AG: 169).

Anadolu ordusuna biçilen rol yalnızca İzmir'in kurtarılmasıyla sınırlı değildir. Yazar, İhsan ile Peyami arasında geçen diyalogda zeytinyağı-su benzetmesiyle halk ve aydın arasındaki kopukluğa vurgu yapar. Birbirinden kopuk olduğu belirtilen halk ve aydın kesimin bütünleşmeden yalnızca Anadolu'ya gelen düşmanı yenmekle kurtuluşun mümkün olamayacağı belirtilir. İki kesimi bütünleştirme misyonu biz gönderimi ile orduya yüklenir: "Anadolu'nun ta ortasına gelenleri yenmek ile memleketimizi muhafaza kabil olmayacağımı düşünüyorum. Onlar, düşmanlarımız, kendi memleketlerine sahip oldukları gibi biz de sahip olmalıyız. Şimdiye kadar zeytinyağıyla su gibi duran bu halkla biz kaynaşmalıyız. Göreceksin Peyami, bu halkı kendi memleketine sahip edecek yine bizim yaratacağımız ordu olacak." (AG: 138-139). Peyami ile İhsan arasında geçen bir diğer diyalogdan hem imparatorluktan ulus-devlete uzanan sürece hem de Millî Mücadele'nin niteliğine ilişkin son derece önemli ipuçları çıkarmak mümkündür: "Anadolu ordusu İzmir'den sonra öyle bir harb açacak ki... Köhne şeyleri, karanlık şeyleri, halkı sefil ve esir eden şeyleri hep temizleyecek ve yıkacak... Biz Yunan'ı çıkardıktan sonra biz, evet ordu, Anadolu'yu baştan başa mamur ve mesut edeceğiz. Artık İstanbul'a hiç

dönmeyeceğiz." (AG: 139). Ordu, vatanı kurtarma vazifesinin yanı sıra modernleşme ve ulus inşasında öncü olacaktır. Halkı geride bırakan her şeyi temizleyecek, Anadolu'nun Kâbe'si olarak adlandırılan Ankara merkezli *yeni hayatın* tanzim edicisi olacaktır: "Bir de Anadolu'nun kâbesi olan Ankara'yı bir defa görmek lâzım değil mi?" (AG: 203-204).

Ordu ile inşa edilen söylemlerle Mustafa Kemal'in hedefleri arasında bir ortaklık söz konusudur çünkü Mustafa Kemal'in kurtuluş stratejisi, Türk milleti ve devletine sınırları Misak-ı Millî ile çizilen bir vatan kazandırmaktı. Bu da ancak milletin kendisiyle gerçekleştirilecekti:

Mustafa Kemal'in hedefi tamamen yeni ve millî bir devlet kurmaktı. Bu hedefe, eski imparatorluk müesseseleriyle, Osmanlı mentalitesiyle ve teokratik bir anlayışla varamayacağımı gayet iyi biliyordu. Gerçekten de yeni ve millî devleti imparatorluk sistemi ve rejimi üzerine inşa etmesi mümkün değildi. O halde millî devletin inşa edileceği zeminin üzerindeki millî, modern ve rasyonel olmayan siyasi, idari, hukuki kültürel ve iktisadi yapıların kaldırılması şarttı. Başka bir ifade ile zemin üzerinde temizlik (purification) gerekiyordu. Bu temizlik, ancak devrimci bir politika ile mümkündü.⁸

Özetle yeni hayat kavramına ilk olarak Peyami'nin söyleminde rastlanılmaktadır. Sultanahmet Mitingi'ndeki *Yeni Türkiye* adlandırması yeni hayatla bütünlük göstermektedir. İzmir, ardından İstanbul'un işgali ve Ayşe'nin varlığı, yeni hayatı ve yeni hayatın uğruna verilecek mücadeleyi kaçınılmaz kılmaktadır. Bu doğrultuda yeni hayatın dünya tasavvuru ilk olarak İstanbul'da belirirken yeni hayata giden yolun mücadelesi Anadolu'da, Anadolu ordusu öncülüğünde yapılacaktır.

3. 2. 2. Eski Hayat

Ateşten Gömlek romanında "eski hayat" bir bakıma varoluş mücadelesinin meşrulaştırılmasıdır. Eski hayat aracılığıyla yeni hayatın neden gerekli olduğu gösterilir. Biz-onlar karşıtlığıyla zalim-mazlum, iyi-kötü, Millî Mücadele'ye taraf olan olmayan, Müslüman-Hristiyan, Halife kuvvetleri-Anadolu ordusu vb. ikiliklerden yararlanılarak varoluş mücadelesinin öteki repertuarı şekillendirilir. Peyami'nin annesi, Salime Hanım, Gayrimüslimler [İngiliz-Yunan-Ermeni], İstanbul Hükûmeti ile Halife Kuvvetleri eski hayatın özne pozisyonlarını oluşturur.

Yunanlılar, İngilizler ve Ermeniler çeşitli açıklayıcı repertuarlardan yararlanılarak öldürme eyleminin icracısı olarak ötekileştirilir. Türk milleti ve onun fertleri ise eyleme maruz kalıp öldürülen kesim olarak işaretlenir: "Peyami, dedi, Mukbil Bey'i Yunanlılar parçalamış, oğlu Hasan'a bir kurşun isabet etmiş, ölmüş. Ayşe Hanım yaralı imiş, çiftlikten, İzmir'de bir İtalyan aileye iltica etmiş." (AG: 42); "Ve her zaman Letafet

⁸http://bayramkodaman.com/index.php?option=com_content&view=article&id=81:tuerk-ve-slam-duenyasinda-atauerkuen-ve-tuerkiye-cumhuriyetinin-yeri-&catid=34:mak&Itemid=59(erişim 27.06.2016).

Apartmanı'nda İngilizlerin öldürdüğü bir çavuşun kızı olan öksüz Kezban hakkında bize malumat verir." (AG: 103); "Ahmed Ağa güya beni yoklamak için geldiği gün ne kadar sevindim. Onun ne kadar gâvur düşmanı, nasıl Erzurum'da Ruslarla gelen Ermenilerin bütün Erzurum'da kendi çocuklarını, karısını öldürdükten sonra Türk'ün ocaklarını söndüren Ermenileri mazlum bir millet diye gösteren Avrupa'ya gayzını bilirdim." (AG: 79). Öldürme eyleminin icracısı dışında gayrimüslim tebaa, şapkalılar, gâvurlar ve Beyoğlu adlandırmalarına başvurularak işaretlenir: "Çünkü bütün şapkalılar Cemal ve İhsan'a garip garip bakıyor; yüzlerinin şekli bozulmaksızın acı ve muzaffer içlerinden gülüyorlardı." (AG: 28); "Bu gâvurların arasında gülererek sabah kadar dolaşmak isterdim." (AG: 28); "Zikudret ve müsellâh Beyoğlu'nun 'Türkler geliyor!' diye geçirdiği 'panik'in aksülameli ile o gün sokakları tahliye etmişlerdi." (AG: 52).

Eski hayatın özne pozisyonlarından birini oluşturan Peyami'nin annesi, İzmirli zengin bir ailenin İstanbul'da büyümüş kızı olarak tanıtılır. Hayat standartları yüksektir. Peyami'nin deyimiyle "yaşlı, alafranga, zeki bir Şişli hanımı"dır. (AG: 21). Ayşe'ye ve Ayşe'nin öncü olacağı kan sergüzeştine karşıdır. Ona göre bu mücadele bir maceradan başka bir şey değildir: "...bir daha kan sergüzeştine milleti atacak hiçbir şeye taraf olmadığımı, ihtiyarlığında evi ve şahsı etrafında velvele istemediğini söylüyordu." (AG: 64); "Orada esmer, ince yüzlü, saçları gergin, bir türlü ihtiyar olmayan bir anam var. O da beni bu sergüzeşte atılırken reddetti." (AG: 20). Millî Mücadele'ye taraf olmama düşüncesi üzerinden romanın öteki tarafında konumlandırılır. Ayşe'nin Peyami'ye yazdığı mektupta bu durumu görmek mümkündür: "Halam, darılma ama, bizim Padişah'a benziyor. İngiliz'e uşak olmayan herkesten vazgeçmiştir." (AG: 84). Mezkûr cümlede ideolojik bir kutuplaştırmaya başvurulmuştur. Peyami'nin annesi milliyetçiliğe dolayısıyla bağımsızlığa karşı olması sebebiyle ötekileştirilir. Yazar bu yönüyle onu Ayşe'nin ağzından padişaha benzeterek diğer tarafta konumlandırır.

Eski hayatın bir diğer özne pozisyonunu Salime Hanım oluşturmaktadır. Osman Gündüz (2007: 143), Salime Hanım gibi kişilerin kendilerini toplumun sağduyusundan soyutlayarak ulusal değerlerden kopuk, işgal güçlerinin yanında yer alan, çıkar peşinde koşan kişiler olduklarını ifade etmektedir. Öyle ki eserde alafranga, ittihatçı düşmanı olarak tasvir edilen Salime Hanım, kurtuluş reçetesinin medeni devletlerin merhametinde saklı olduğuna inanmaktadır: "Evvêlâ sizi rencide etmek istemedim, fakat memleketi bu hâle sizin beyleriniz, paşalarınız getirdi. Bugün felâketten kurtulmak için medenî memleketlerin teveccühünü, merhametini celb etmek lâzım" (AG: 56). Bu yönüyle Salime Hanım romanın öteki repertuarında yer almaktadır.

İstanbul Hükûmeti, eski hayatın özne pozisyonlarındadır. İngiliz yanlısı olarak sunulmaktadır. Bu hâliyle İstanbul hükûmeti varoluş mücadelesinde öteki olan bir diğer taraftır. Ötekileştirilmesinin temelinde İngilizlerle yaptığı iş birliği yatmaktadır: "Ayşe Hanım, dedi. Sizin ürküttüğünüz Mister Cook'a Hükûmet iki bin lira vermiş, bu sırf bizim aleyhimizde yazmaması için hakkısükût." (AG: 65). İstanbul Hükûmeti'nin yanında Halifelik makamının da İngilizlerin güdümünde hareket ettiği bilgisi verilir ve gücünü

İngilizlerden alan Halifelik makamı ile gücünü millettten alan kuvvetler kutuplaştırılmaktadır: “Anadolu’dan isyan haberleri geliyor, İngilizlerin Halifesi ile milletin asi çocuklarının dövüşükleri söyleniyordu.” (AG: 91).

Özetle, çalışmanın bu bölümüne adını veren ve Peyami’nin sözlerinden tanıkladığımız eski hayat kavramı ile işaretlenen işgal altındaki İstanbul’dur. Eski hayat, bir bakıma yeni hayatın ikna edici kalıplarla inşa edildiği, dayanak gösterildiği bölümdür. Bu doğrultuda Millî Mücadele’ye taraf olmama düşüncesi üzerinden Peyami’nin annesi, kurtuluş reçetesini medeni devletlerin merhametine bağlayan Salime Hanım, öldürme eyleminin icracısı olarak Gayrimüslimler [İngiliz-Yunan-Ermeni], İngilizlerle işbirliği içinde olması bakımından İstanbul Hükümeti ile Halife Kuvvetleri ötekileştirilerek eski hayatın özne pozisyonları içerisinde yer alır. Böylelikle varoluş mücadelesinin meşruiyeti pekiştirilirken yeni hayatın neden gerekli olduğu gösterilir.

3. 3. Biz ve Onlar

Söylem çalışmalarında *Biz* ve *Onlar* karşıtlığına odaklanmak, iki grubun birbirlerini ve kendilerini nasıl gördükleri ve neyle ilişkilendirdiklerini, eylemlerini ne üzerinden meşru ya da gayrimeşru olarak nitelendirdiklerini ortaya koymak bakımından yararlıdır. Biz-onlar kutupluluğu, sorunların ele alınışı bakımından Millî Mücadele konulu romanların ortak özelliğidir (Gündüz 2007: 154). Ateşten Gömlek adlı eserde kişiler eski hayat-yeni hayat karşıtlığı içerisinde biz-onlar şeklinde kutuplaştırılır. Biz-onlar karşıtlığıyla zalim-mazlum, iyi-kötü, milli mücadeleye taraf olan-olmayan, Müslüman-Hristiyan, Halife kuvvetleri-Anadolu ordusu vb. ikiliklerden yararlanılarak varoluş mücadelesinin öteki repertuarı şekillendirilir. Varoluş mücadelesinin merkezine Ayşe, Anadolu imgesiyle yerleştirilir: “*Hepsi, be-tahsîs Ayşe’nin, Yunanlıların kırdığı sol elini öptüler. Kurtuluş Harbi’nin alemi olan bu el hepsinin kalbinde Kerbelâ ihtirası, şehadet humması uyandırmıştı.*” (AG: 66). Başkişi Ayşe’ye karşı tutum ve düşünceler, kişilerin hangi konumda olacağını temel belirleyicisidir çünkü mücadelenin ne uğruna, kime karşı, hangi hissiyatla yapılacağını ortaya koyan işaretlemeler doğrudan Ayşe ile ilgilidir. Öteki repertuarı ile temelde “Ayşe’ye karşı olan” ve “Ayşe’yi tehlikeli bulan” kesim işaretlenmektedir. Diğer bir deyişle Ayşe ile *biz* repertuarı; ona karşı dolayısıyla milli mücadeleye karşı olanlarla *öteki* repertuarı oluşturularak özne pozisyonları belirginleştirilir.

Tablo3: Biz ve Onlar

BİZ	ONLAR
Ayşe	Peyami’nin annesi
Peyami	Salime Hanım
İhsan	İstanbul Hükümeti
Cemal	İngilizlerin Halifesi (Padişah)
Kezban	Halife Kuvvetleri
Anadolu Ordusu	İngilizler

Milletin asi çocukları İzmir askerleri	Yunanlılar Ermeniler
BİZİM GÖZÜMÜZDEN BİZ	ONLARIN GÖZÜNDEN BİZ
...zalimlere haykıran mazlumlar (AG: 44)	...Ermeni kitalini yapan ve medeniyet düşmanı Almanlarla teşriki mesai eden medeniyet düşmanları (AG: 35)
Bütün Hristiyan dünyasının zulmettiği, katlettiği bir Müslüman ve Türk milleti (AG: 118).	Zalim barbar ve insaniyetin ortadan kaldırması lazım gelen insanlar (AG: 35)
...ezeli şeyler için bayrak için namus için parçalanın (AG: 33)	İngiliz esirlerine fena muamele eden, Ermenileri kesen, İngilizlerin parasını, kanını, zamanını israf eden (AG: 59)

Tabloya bakıldığında sözcük seçimlerinin ideolojik yapılanma açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir. Diğerleri gözünden Türk milletinin soykırım yapan ancak biz bakış açısından zulme uğrayan bir millet olarak işaretlenmesi *biz-öteki* karşıtlığının tabii bir sonucudur.

SONUÇ

Kurtuluş mücadelesi ve onun neferlerinin çetin hikâyesini konu edinen Ateşten Gömlek, arka planında Türk toplumunun ulus olma bilincini aktarmaktadır. Anlatıcısı Peyami'nin söyleminden tanıklanan *eski hayat* ve *yeni hayat* adlandırmaları, kişilerin savaş öncesi ve sonrası hayatları ile imparatorluktan ulus devlete geçiş süreci özdeşliğini yansıtmaktadır.

Açıklayıcı repertuvarlar temelinde eski hayat ve yeni hayata ilişkin eylemlerin ve icracıların farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılığın temelinde öne çıkarılan milliyetçilik ideolojisi yatmaktadır.

Kişi ya da gruplar milliyetçilik söylemi zemininde Millî Mücadele'ye taraf olup olmama noktasında konumlandırılır. Öyle ki Peyami'nin annesi, Salime Hanım, Halife Kuvvetleri ve İstanbul Hükümeti'nin eski hayatın özne pozisyonları olarak konumlandırılışı bu düşünce sistematüğinden hareketle yapılmaktadır.

Sultanahmet Mitingi'nde üretilen "Yeni Türkiye", "Milletler dostumuz, hükümetler düşmanımız" söylemleri tarihsel bir gerçekliğe yaslanmakla birlikte ulusal kimliği vurgulayarak Türk milliyetçiliğinin üretimine katkıda bulunmaktadır.

Ateşten Gömlek, cumhuriyet felsefesinin izlerinin yanı sıra Mustafa Kemal'in fikirlerini de yansıtmaktadır. Varoluş mücadelesinin verileceği Anadolu ordusu ile modernleşme ve ulus inşasının gerçekleştirileceği, halk ve aydın kesim arasındaki kopukluğun sona erdirileceği vurgulanmaktadır. Ayşe'nin İngiliz gazeteciye verdiği

“İngilizler aflarını talep edenlere versinler Mösyö, affı zalimler değil, mazlumlar verir” cevabı bir bakıma Mustafa Kemal’in de sesi şeklinde nitelendirilmektedir.

Neticede Ateşten Gömlek adlı romanın dili kanıt gösterme işlevinde ele alındığında, çeşitli açıklayıcı repertuar ve üretilen söylemlerden yararlanarak metnin gerisinde saklı tarihsel ve ideolojik arka plan ortaya konabilmektedir.

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Halide Edib (2012), *Ateşten Gömlek* (23. Basım, Haz. Mehmet Kalpaklı ve Gülbün Türkgeldi), İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- ALTINKAYNAK, Yasemin (2004), *Millî Mücadele Romanında Kadın Tipleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATALAY, Ayşe (1991), *Kurtuluş Savaşı Siyasal Akımları İçinde Halide Edib’in Yeri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYGÜL, Zeynep (2012), “Atatürk’ün Gençliğe Hitabesinin Eleştirel Söylem Analizi ile İncelenmesi”, *Söylem Çalışmaları* (Ed. Sibel Arkonaç), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 193-207.
- AYTEMİZ, Berhan Uygun (2001), *Halide Edib-Adıvar ve Feminist Yazın*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BURR, Vivien (2012), *Sosyal İnşacılık* (2. Basım) (Çev. Sibel Arkonaç), İstanbul: Nobel Akademi Yayıncılık.
- ÇALIŞLAR, İpek (2010), *Halide Edib Biyografisine Sığmayan Kadın*, İstanbul: Everest Yayınları.
- EAGLETON, Terry (2011), *Kültür Yorumları* (2. Basım) (Çev. Özge Çelik), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ELÇİ, Elçin (2012), “Kadın Olmanın Türkiye’de Yaşayan Kadınların Söylemlerindeki İnşası”, *Söylem Çalışmaları* (Ed. Sibel Arkonaç), Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, s. 121-149.
- EROĞLU, Hamza (1990), *Türk İnkilâp Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınları.
- GÜNDÜZ, Osman (2007), Yakın Dönem Tarihsel Romanlarda Çatışma Alanları ve Tarihsel Romanların “Ulusal Kimlik” Edinmedeki Rolü, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 35, s. 135-156.
- KODAMAN, Bayram (2005), Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Çağdaşlaşma Sorunları, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 18, s. 149-158.
- ÖZER, Ömer (2011), *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri*, Konya: Literatürk.
- SANCAR, Serpil (2014), *İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme* (3. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.
- ŞAH, Umut (2012), “Eşcinsellik Hastalığıdır [Ve Dahası] Sapkınlıktır: Bir Eleştirel Söylem Analizi Denemesi”. *Söylem Çalışmaları* (Ed. Sibel Arkonaç), Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, s. 209-218.
- TEKİN, Mehmet (2006), *Roman Sanatı I*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- VAN DIJK, A. Teun (2006), “Ideology and Discourse Analysis”, *Journal of Political Ideologies*, 11 (2), London: Routledge, pp. 115-140.

İnternet Kaynakları

KODAMAN, Bayram, "Mustafa Kemal ve Devletin Kuruluşu", http://bayramkodaman.com/index.php?option=com_content&view=article&id=87:mustafa-kemal-ve-devletin-kuruluu&catid=34:mak&Itemid=59b, (27.06.2016).

KODAMAN, Bayram, "Türk ve İslam Dünyasında Atatürk'ün ve Türkiye Cumhuriyetinin Yeri", http://bayramkodaman.com/index.php?option=com_content&view=article&id=81:tuerk-ve-islam-duenyasinda-atatuerkuen-ve-tuerkiye-cumhuriyetinin-yeri-&catid=34:mak&Itemid=59, (27.06.2016)